

Formálna definícia práva.

(Úvahy k novokantizmu v právnej filozófií. I.)

Dr. Julius V i r s i k (Bratislava).

Onen veľký a veľmi rozmanitý tábor právnych filozofov, ktorých zahrňujeme pod názvom »novokantisti v právnej filozófií«, má spoločný myšlienkový základ, ktorý najdeme u každého zo stúpecov tohoto svetonáhľadného hnutia právnefilozofického, a to je vyvýšenie logiky na kráľovnu vied. Vec o sebe, materia a práve tak aj idea na druhej strane, sú nám nedostupné a jediným predmetom vedeckej práce môžu byť iba myšlienkové formy a spôsoby, ktorými prichádzame k predstavám o svete vonkajšom i vnútornom. Vo všetkých disciplínach sa hľadá ono vznešené kantovské »A p r i o r i« a toto sa stáva viac menej hlavným predmetom vedeckého zúčinnania. Právnik pred novokantistami vytváral svoj pojem práva nelogicky, lebo právo, jeho pojem, nebol mu logickým apriorim jurisprudencie, ale abstrahujúcou cestou bol tento pojem zo samej jurisprudencie čerpaný. Až novokantizmus si postavil postulát, že definícia práva musí logicky predchádzať jurisprudenciu,¹⁾ je teda pojemom p r e d - j u r i s t i c k ý m, p r á v n e - f i l o z o f i c k ý m. Preto — vyvodzovali novokantisti z tohoto — nesmie mať tento pojem žiadnu materiálnu stránku a tak sa hľadajú aprioristické poznatky o pojmu práva na základe čiste normologického myslenia.²⁾

Ale k novokantizmu dospel aj druhý tábor právnych filozofov, vyšedší z podstatne protivných úvah. Druhá polovica minulého storočia sa v právnej filozófií vyznačuje veľkým odporom proti prirodzenému právu. Avšak ideál práva, právo správne, bolo vždy lákavým predmetom právnických a právnefilozofických úvah a odpôrcovia prirodzeného práva nestačili demaskovať nové a nové pokusy o vpašovanie tohoto právnefilozofického smeru do modernej právnej filozófiie. A tu keď sa nesmeli užívať prirodzeného práva s jeho presne materiálnymi charakteristikami, začalo sa operovať vždy všeobecnejšími pojmami, prí vlastky ideálneho práva stávaly sa vždy prázdnejšími až z nich ostaly iba púhe f o r m y, púhe bezobsažné abstrakcie a začalo sa hovoriť o požiadavku spravodlnosti práva, istoty právnej, ale tieto pojmy boly teraz už len formálnymi, nič neznamenajúcimi postulátmi.³⁾ A tak i ona časť právnikov, ktorá čerpá pojem práva z jej ideje, dospela v podstate k tomu istému výsledku, ako

¹⁾ Vid' najnovšie: S t a m m l e r R.: Rechtsphilosophische Grundfragen, Bern, 1928, str. 3: výstižne tiež mimo mnohých iných S o m l ó F.: Juristische Grundlehre, Leipzig, 1917, str. 26, 6, 47.

²⁾ Srv. F e l i x K a u f m a n n: Die Kriterien des Rechts, Tübingen, 1924, str. 6 a nasl., 18.

³⁾ Srv. E r i c h K a u f m a n n: Kritik der neukantischen Rechtsphilosophie, Tübingen, 1921, str. 20.

konzekventní novokantisti: k formálnej definícii práva.

Vymedzila sa presná hranica medzi myslením explikatívnym (Erkenntnistheorie) a myslením normatívnym.⁴⁾ Právu bol pririeknutý charakter normy. Je teda právo (nie však jurisprudencia) normovým komplexom, súborom určitých noriem.⁵⁾

A tu sa stretávame s prvými ťažkosťami novokantizmu, o čom svedčí aj veľká rozmanitosť smerov novokantizmu. Odhliadnúc od Kelsena a jeho školy, ktorý teleologiu a kauzalitu ztotožňuje, väčšina novokantistov vymedzuje kauzalitu vedám popisným a teleologický princíp vedám normatívnym. Kým však kauzalita je premietaním subjektu do sveta vonkajšieho, je teleologia výsledkom spätného procesu, je dôsledkom vlivu vonkajšieho sveta na vnútro subjektu. Kauzalita je výsledkom akejsi analízy, teleologia však plodom syntézy, lebo k vonkajšiemu popudu musí pristúpiť hodnotenie, posúdenie subjektu, ktoré sa javí v tendencii. Je teda teleologia v podstate reflexom vonkajšieho sveta od ľudského vnútra. Z toho ovšem plynie, že vo svete vonkajšom, objektívnom, nemožno hovoriť o žiadnej teleologii aspoň nie bez primiešania metafyzických zásad do vedy. Nič nie je na svete samo o sebe účelné, iba vzhľadom k pozorujúcemu individuu môže mať vec nejaký účel. Účelné môže byť iba nejaké jednanie, hoc túto účelnosť pripisujeme často výsledku onoho jednania. Jednať však môže iba psychický subjekt; jednať účelne znamená vedome riadiť kauzálnu refaz k určitému výsledku.

Keď teda predpokladáme — a protivné názory sme z týchto úvah vylúčili — že v normatívnom myslení vládne teleologia, musíme nútno prísť k tomuto záveru: 1. že každá norma jednania sa musí vzťahovať na ľudské jednanie,⁶⁾ 2. že každá takáto norma musí mať v sebe vzťah k normu dávajúcemu subjektu. Toto ovšem neplatí o normách myslenia, lebo tieto sú iba gramatickými normami a pre pojem práva nemôžu a nesmia prísť do ohľadu. Genus proximum pre pojem práva nie je norma myslenia, ale norma jednania, konania.

⁴⁾ Viď R. Stammler: a. h. str. 33, podobne H. Kelsen: mimo iné Ueber Grenzen zwischen jur. u. soz. Methode, Tübingen, 1911, str. 6.

⁵⁾ Felix Somló činí rozdiel medzi vedami nomothetickými a nomografickými a jurisprudenciu pokladá za vedu nomografickú, či dogmatickú. Viď Somló: a. h. str. 22 a nasl. Oproti tomu srv. Fr. Rouček: Obč. pr. platné na Slov. a PKR., Kroměříž: 1927, str. 44, kde pokladá jurisprudenciu za nomothetickú vedu.

⁶⁾ Srv. Fr. Weyr: Základy filosofie právní. Brno 1920, str. 120: »... jest pojem subjektu povinnosti... rozhodující částí každé normy a normativní představy« a ďalšie úvahy na str. 121 a nasl., kde Weyr sám kladie dôraz u právnej normy na subjekt nomothetickej činnosti.

Tým sa ovšem lišia podstatne normy od súdov popisných vied. Lebo je si možno predstaviť normu, ktorá sa nevzťahuje na ľudské jednanie, na pr.: »pes má strážiť«, alebo: »dažd má pršať!« — ale tieto normy sú len gramatickými v horejšom smysle, nie však logickými normami, lebo nevyhovujú zákonu teleologie, nevzťahujú sa na ľudské jednanie, alebo nemajú účelu ľudsky vytýčiteľného. Práve tak, ako súdy: »guľa je hranatá«, »aj mimo zeme sú ľudia«, nemajú explikatívne-vedeckej ceny, lebo dľa zákona kauzality sú nemožné, resp. nekontrolovateľné, teda sú buď protilogické, alebo mimologické, — môžu jestvovať aj normy len vo smysle gramatickom, ktoré však normami vo smysle logickom nie sú, lebo nie sú normami jednania. Nie je teda možno premeniť každý súd niečo vypovedajúci na normu, normový svet má v podstate užší rámec.

Tieto uvedené dva predpoklady normy vo smysle logickom neuvedomuje si veľká väčšina novokantistov v právnej filozófii, ináč by bolo nepochopiteľné, prečo vychádza každý pri určovaní pojmu práva z normy myslenia? Táto norma myslenia je niečo celkom formálneho sice, ale i úplne prázdneho, nič neznamenajúceho! Z toho vidno, že formálna definícia práva je možná iba na základe normy jednania, ktorá ovšem vzhľadom k norme myslenia má určitý materiálny náter, je však známe, že rozdiel medzi formálnym a materiálnym je iba relatívny. Definícia práva, vychádzajúca z normy jednania, bude teda obšahovať vzťah k ľudskému jednaniu a k nómotetickej činnosti. Toto je sice príliš mnoho, než aby sa takto vzniklý pojem práva mohol nazývať rýdze formálnym, ale dosť málo k tomu, aby mohol byť predjuristickým, teda voči jurisprudencii aprioristickým! A myslím o to nám išlo!

Nie je nútnym predpokladom vedeckej práce juristickej, aby sa operovalo s rýdze formálnym pojmom práva, už i len preto nie, lebo o rýdzej forme sa nič iného nedá povedať, iba že je. Veda o normách myslenia nemôže produkovať ani jediného poznatku, upotrebitelného pre jurisprudenciu. Aspoň je treba, aby k týmto poznatkom pristúpilo niečo, čo pre právo je podstatné. A pojem práva musí obšahovať všetky podstatné známky jeho. Právna filozófia nesmie zanechávať svoje pole, a zasahovať do oboru filozófie samej, lebo ona je len predstupňom k špeciálnej vede, k právu.

Že kam vede ona novokantistická »rýdze formálna« definícia práva, to nám dosvedčia výsledky všetkých novokantistov. Z pojmu normy vo smysle gramatickom nie je možné žiadnym normologickým obratom prísť k právnej norme,⁷⁾ ba ani len nie k norme jednania, bez pribrania teleologie. A predsa znie definícia práva najväčšieho novokantistu právnefilozofického, Stam-

⁷⁾ Srv. E. Kaufmann: a. h. str. 10.

mlera takto: »Das unverletzbar selbstherrlich verbindende Wollen«. ⁸⁾ Táto »rydze formálna« definícia obsahuje známku donucovania, suverenity, a keď bližšie ju zúčujeme, aj postulát akejsi demokracie. A toto vše pod rydze formálnym kepienkou! Ovšem Stammler stojí aj zo všetkých novokantistov najbližšie k prirodzenému právu.

Predpokladom predchádzajúcich úvah je, že v normatívnom myslení vládne teleológia. Táto teleológia má práve tak psychologický pôvod ako kauzalita a stáva sa práve tak kardinálnou zásadou normológie, ako je ona pilierom logiky explikatívneho myslenia. Ovšem, táto teleológia je geneticky sekundárneho významu, lebo predpokladom teleologického myslenia je poznanie a uvedomovanie si kauzality. Bez tohoto je činnosť teleologická, kladenie účelov, iba bájkovou fantáziou, čo pozorujeme u detí, ktoré každej veci prisudzujú účel bez ohľadu na možnosť tohoto účelu. Dieťa si dáva svoje hračky k posteli, aby ho v noci strážili. Operovanie s normami gramatickými, bez zreteľa na ich smysel, na ich psychologicko-genetický vzťah k svetu kauzálnemu, má podobný význam.

Namietal by sa ovšem ešte mohlo, že z gramatickej formy normy neide na javo, či a nakoľko je v nej vzťah k teleológii. Treba si však uvedomiť, že logika nie je výsledkom gramatických kombinácií a čo dľa gramatiky možno významove spojiť, nemusí byť ešte logicky odôvodnené. Gramaticky môžeme povedať o hocktorej skutočnosti, že je, taktiež že má byť, tým však ani v najmenšom nie je ešte povedané, že tieto súdy sú logicky opodstatnené. A logické opodstatnenie kauzálnych súdov sa čerpá práve z kauzality, kdežto ospravedlnenie normatívnych súdov môže poskytovať iba teleológia. Preto musí brať zreteľ každá definícia práva, ktorá sa zakladá na normovom charakteru práva, na tú okolnosť, že norma, prichádzajúca v úvahu pre právo, je norma jednania, konania a jej logická forma je objektivizovaná vôľa!

V týchto úvahách ovšem nie je vzatý zreteľ na teóriu Kelsenovú, o ktorej bude treba osve pojednať.

Z p r á v y

Indie a Československo. *Předpisy naší ústavy o ochraně menšin doznaly ohlasu v končinách, kde by toho zajisté nikdo nečekal. V průběhu indické konference v Londýně, která právě skončila s nezdarem, a to v neposlední řadě právě pro tamní*

⁸⁾ Tak posledne Stammler: a. h. str. 36 srv. pádnu kritiku u M. E. Mayera: Rechtsphilosophie, Berlin, II. vyd. 1926, podrobná kritika Stammlera je u G. Radbrucha: Grundzüge der Rechtsphilosophie, Leipzig, 1914, str. 21 a nasl.